



HİTİT DEVLETİ'NİN KUZEY KOMŞUSU PALA HALKI VE BU HALKIN HİTİTLERLE OLAN İLİŞKİSİ

Serkan DEMİREL, Öğretim Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Maçka Meslek Yüksekokulu,
s.demirel@ymail.com

ÖZET: M.Ö. II. binyıl Anadolu toplumları hakkında bilinenlerin neredeyse tamamı Hitit kaynaklı olduğu için bugün, söz konusu bu toplumlar genellikle Hitit insanının görüşü doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu şekilde değerlendirilen halklardan birisi de Palalar'dır. Haklarında pek az bilgi sahibi olunan Pala toplumu, Hititlere ve Luwilere olan büyük benzerlikleriyle dikkat çekmektedir. Bu benzerlikler genellikle dil ve kültür konusunda olmakla birlikte, özellikle Hitit ve Pala toplumları arasındaki siyasi ilişkilerin sıcak seyretmesi de dikkat çekicidir. Yazılı kaynaklar henüz iki toplum arasındaki ilişkinin türünü kesin bir dille ifade etmekten uzaktır. Ancak bu konuda yorum yapılabilecek yeterince materyal vardır.

Anahtar Kelimeler: Pala, Hitit, Anadolu, Luwi

THE PEOPLE OF PALA WHO NORTHERN NEIGHBOR OF THE HITTITE STATE AND RELATION OF THIS SOCIETY WITH HITTITES

ABSTRACT: Today Anatolian societies in B.C. II. millenium are often evaluated by the view of Hittite people because of about all known of these communities based on the Hittite origins. One of these communities are Pala people. The Pala society which there is a little information about attracts attention with the resemblance of the Hittite and Luwi societies. In addition to these resemblances are usually about language and culture, positive political relations between Hittite and Pala society is noteworthy. Written sources have not yet been proved the type of relationship between the two communities. However there is enough material, for comments on this issue.

Keywords: Pala, Hittite, Anatolia, Luwi

GİRİŞ

Tarihi çağlarda geriye doğru gidildikçe tarih anonimleşir. Tarih bilimi ve tarihçi bu aşamada sadece özel kişileri veya en azından bazı özel halkları ilgi alanına alır. Bu aşamada yazılı medeniyetlerin bıraktıkları vesikaları araştırmalarına temel alan tarihçi, yazısız veya kısmen yazılı dönemlerin yarı karanlık alanlarına adım atarken tereddüt eder (Goetze, 1953: 214). Arkeolojik ve linguistik verilerin yardımının yetersiz kaldığı durumlarda, incelenen toplumun kendi kaynakları dışında, farklı toplumlar tarafından bırakılan ikincil kaynakları ele almak da bir zorunluluk haline gelir. Bahsedilen durum M.Ö. II. binyıl Anadolu'su adına yapılan çalışmalar için bir örnek teşkil eder. Bu dönemde yazılı vesika açısından en kıymetli halk şüphesiz Hititler'dir.

İster Batı Anadolu'daki Arzawa olsun, ister Doğu'daki Azzi-Hayaşa veya kuzeyli Kaşkalar, her biri için temel başvuru kaynakları Hitit'in tarafı¹ olarak yazılmış metinleri olacaktır. Çünkü bahsi geçen halkların hiçbirisi yazıyı

¹ Eskiçağ tarihi içerisinde incelenen herhangi bir toplumu sadece başka bir toplumun kaynaklarına göre değerlendirmek hatalı sonuçlar doğurabilir. Bugün dahi geçerli olan bir durumdur ki, toplumlar iyi ilişkiler kuramadıkları diğer toplumları gerçekte olduğundan daha farklı bir biçimde yazınlarını kaydetmektedirler. Kuşkusuz bu durum geçmişte de benzerdi. Bu nedenle prehistorik çağlardan kurtulan ve yazıyı kullanabilen



kullanamamıştır veya kullanamadıkları sanılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle elde edilen bilgiler ışığında, söz konusu dönemde Anadolu sınırları içerisinde yazıyı kullanma becerisine sahip tek halkın Hititler olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle söz konusu çalışmada birincil veri olarak Hitit kaynaklarına ve bu kaynaklar temel alınarak yapılan diğer çalışmalara öncelik tanınmıştır.

HİTİTÇE ÇİVİ YAZILI METİNLERDEN PALA HALKI HAKKINDA EDİNİLEN BİLGİLER VE BAZI YORUMLAR

Hititler, Pala halkını ve coğrafyasını, dil ve kültür açısından Hitit Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve bu bölgeye büyük önem vermişlerdir (Matthews ve Claudia, 2009: 64). Bu nedenle, M.Ö. II. binyılın ikinci yarısından itibaren çokça görülmeye başlanılan çivi yazılı Hititçe metinlerde Pala halkına da gerektiği şekilde yer verilmiştir. Ancak, Pala halkı hakkında bilgi veren yegâne başvuru kaynakları olmasına rağmen, belirtmek gerekir ki bu kaynaklar oldukça sığdır. Çünkü vesikalardaki bilgiler çoğunlukla dini içerikli ritüeller olup,² bu metinlerden de söz konusu toplumun coğrafi, siyasi ve kültürel nitelikleri hakkında malumat almak oldukça zordur.

Yakındoğu araştırmalarının en ilgi çekici konularından birisi Hitit dönemi Anadolu coğrafyasıdır. Hitit kaynakları, araştırmacılar için erişilebilir hale geldiğinden beri metinlerde geçen pek çok coğrafik ismin lokalizasyonu adına çok sayıda çalışma yapılmıştır (Güterbock, 1961: 85). Ne var ki, otuz bini aşkın Hitit metinlerinde geçen şehir isimlerinden, lokalizasyonu yapılmış olanların sayısı bir elin parmaklarını geçmemekle birlikte (Garstang, 1947: 223) tespit edilenlerden de hiçbirisi Pala bölgesine ait değildir. Pala coğrafyasında bulunduğu anlaşılan yerleşim merkezlerinin isimleri Hitit kaynaklarında sıklıkla geçmektedir. Bu yerleşimlerle ilgili bugüne dek pek çok lokalizasyon çalışması yapılmıştır. Ancak çoğunluğunun tahmine dayalı çalışmalar olduğu da belirtilmelidir.

Pala halkıyla ilgili ilk değinilecek husus bu halkın menşei sorunudur. Pala halkının kökeni hakkında kesin cümleler kurulamamaktadır. Ancak bu halkın, tıpkı Hititler gibi Anadolu'nun yerlisi olma ihtimali oldukça düşüktür. Kronolojik açıdan ele alındığında Pala kelimesine ilk defa olarak M.Ö. II. binin ilk çeyreğine ait eski Asurca metinlerde rastlanmaktadır (Alp, 2000: 17). Kültepe'nin (Kaneş/Neşa) II. katmanında ele geçen bu Asurca metinler, M.Ö. 1900'ler civarında Orta Anadolu'da Hitit, Luwi ve Pala gibi Hint Avrupa dili konuşan insanların varlığını kesinleştirmektedir (Klengel, 2011: 31). Bu kaynaktan daha eski bir kaynağın bu halktan bahsetmemesi, onların erken bir tarihte Önasya'nın herhangi bir yerinde bulunmadıklarını düşündürmekte ve göç ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Buna göre Pala halkının, Hititler ve onların yakın akrabaları olan Luwililer ile birlikte, MÖ III. binin sonlarına doğru Anadolu'ya gelmiş olmaları (Alp, 2000: 5) akla en uygun seçenek haline gelmektedir. Bu durumda Hitit, Pala ve Luwi toplumunun Anadolu'ya aynı göç dalgası ile geldikleri, ancak farklı bölgelerde iskân ettiklerini kabul etmek durumu aydınlatan bir açıklama olabilir.

Pala halkının yerleşim gösterdiği bölgenin Anadolu'nun tam olarak neresi olduğu, Pala toplumunun hangi kentlerde ağırlıklı olarak yaşadıkları, cevabı bulunmuş sorular değildir. Pala'nın sadece bir ülke mi, yoksa hem bir ülke ve hem de bir şehir mi olduğu konusu da netleşmemiştir. Ancak bu konuyu aydınlatmak adına, çivi yazımında kullanılan ideogramlardan³ istifade edilebilir. Metinlerde Pala kelimesinin, çoğunlukla bir ülkeyi başşehri ile

halkların, yazıyı kullanamayan düşmanları/komşuları hakkında söylediklerini bütünüyle doğru kabul etmek yanlış bir değerlendirme olacaktır. Bu nedenle Hitit metinlerinin diğer halklar hakkında verdiği bilgilerin doğrudan gerçeği yansıttığı söylenemez. Bu halkın hiçbir zaman uzlaşmamış olduğu, kuzey komşuları Kaşka halkı hakkında bugüne ulaşmış olan kayıtlardaki bilgilerinin, bu nedenle şüpheyle karşılanması gerekliliği bunun en tipik örneğidir. Benzer şüpheli yaklaşım, Pala halkıyla ilgili yapılacak çalışmalarda da göz önüne alınmalıdır.

² CTH 750, 751, 752, 753, 754

³ Hititçe metinlere Sümerce'den devşirilen KUR ideogramı bir ülkeyi, URU ideogramı ise bir şehri ifade etmekte kullanılmaktadır.



birlikte ifade ettiği düşünülen KUR^{URU} ideogramıyla birlikte KUR^{URU} *pa-la-a*⁴ yapısıyla birlikte olduğu görülmektedir. Daha az sayıda olmakla birlikte sadece ülkeyi belirtmekte kullanılan KUR ideogramıyla KUR *pa-la-a*⁵ ve KUR *ba-la-a*⁶ şeklinde kullanımının yanı sıra yalnızca şehri ifade etmekte kullanılan URU ideogramıyla URU *pa-a-la-a*, URU *pa-la-a*, URU *pa-la-a* ve URU *ba-l[a-...]* biçiminde yazımlarla da karşılaşılmaktadır (del Monte ve Tischler, 1978: 297). Bu yazım türleri bazı fikirler edinmemizi sağlıyor olsa da, kesin sonuçlar çıkarmak olası değildir. Çünkü KUR ve URU ideogramlarının kullanımında ülke, şehir ve hatta köy arasındaki bir ayrımın ölçüsü pek anlaşılabilmiş değildir. Denilmek istenilen, bugün bir köy olarak algılanabilecek yerleşimler, metinlerde şehir olarak nitelenmiş dahi olabilir.

İfade edildiği üzere, Hititçe metinlerde Pala ismi hem bir ülke adı hem de bir şehir ismi olarak kullanılmıştır. Bu da araştırmacıların Pala'yı bazen bir ülke bazen de bir şehir olarak algılamalarına neden olmuştur. İdeogramların kısmi faydasının dışında, bu metinlerden lokalizasyona yine de yardımcı olabilecek bilgiler çıkarılabilir. Hititçe çivi yazılı metinlerde yan yana yazılan bazı eşya, hayvan, bitki isimlerinin rastgele değil, mantıklı bir düzen içinde kaydedildikleri anlaşılmıştır. Benzer nitelikte olan hayvanlar arka arkaya sıralanırken, aralarına değişik nitelikte bir hayvan adı kaydedilmemiştir. Yine birbirine benzer olan bitkiler arasına da aynı türde olmayan bir bitki adı yer almamaktadır. Benzer şekilde coğrafi isimler de sıralanırken, öyle sanılıyor ki, Hitit Devleti'ne ya da belirli bir kent ya da eyalete en yakın olan coğrafya adı ilk, en uzak olan coğrafya adı da sonda yer alıyordu. Bu görüş ile birlikte metinlerde Pala isminin geçiş düzeni incelenirse, daima Pala'nın (Ertem, 1980: 12) Hitit Devleti'nin bir başka eyaleti olan Tum(m)ana'ya göre bir adım daha uzak olması gerekecektir. Ayrıca Hititçe çivi yazılı belgelerde Kaşka ve Hitit ülkeleri sınırına yakın yerlerde yer alan kimi zaman Hitit'in kontrolüne geçen, Hitit'in zayıfladığı devirlerde de Kaşka kontrolüne geçen ya da kısa süreli olsa varlıklarını kendi kendine koruyabilme çabasında olan bazı kent ve ülkeler de yer almaktadır. Bu kent ve ülkelerden birisi de Pala ve ona bağlı ya da yakın çevresinde bulunan bazı kent, dağ ve akarsulardır (Ertem, 1980: 1). Bahsi geçen tüm bu verilerden hareketle Pala coğrafyası ile ilgili bir birtakım tahminler yapmak olasıdır. Buna göre Pala coğrafyası çok büyük bir olasılıkla Kuzeybatı Anadolu'da olmalıdır.

Alman dilbilimci E. Forrer, 1920'lerde yapmış olduğu lokalizasyon çalışmalarında Pala'yı, Klasik Çağ'ın Blaene kentiyle eşitlemiştir. Strabo'nun⁷, Ilgaz Dağı'nın eski ismi olan Olgassys Dağı'nın eteklerinde kurulu olduğunu ifade ettiği bu kentin, bugün Çorum'un Kargı ilçesi olduğu bilinmektedir (Mathhhews ve Claudia, 2009: 14). Forrer'in yer tespiti doğru kabul edilirse Pala'yı, Kızılırmak'ın (Halys, Maraşantiya) kuzeybatısında/batısında aramak doğru olacaktır (Singer, 1984: 124). Bu görüşü destekler nitelikteki bir bilgi de Hititlerin bölgeye yaptıkları seferlerin güzergâhlarından elde edilmektedir. İmparatorluk Çağı'nın en iyi bilinen Hitit krallarından I. Şuppiluliuma ve oğlu II. Murşili'nin orduları Pala ülkesine gidebilmek için, hareket noktası nereden olursa olsun, Kızılırmak/Maraşantiya gibi büyük bir nehri geçmek, geçtikten sonra da engebeli bir arazi ve Kaşka gibi zorlu bir düşmanla mücadele etmek zorundaydılar (Ertem, 1980: 11). Bugün Boğazköy'den Kargı'ya yapılacak bir seyahat için de Kızılırmak'ın üzerinden geçmeyen bir rota düşünülemez. Pala coğrafyası ile ilgili yapılan diğer yer belirleme denemeleri ışığı altında "Pala ülkesi, Hitit Devleti'nin hâkimiyet bölgesi yakınlarında, Tum(m)ana-Kaşka-Durmitta ve Hitit toprakları arasında, etrafı dağlık, geri kısmı açık, çanak gibi düz bir yerde bulunmalıdır. Ayrıca Hitit ülkesinden Pala'ya gelen yollar, üzeri iskâna elverişli ve kısa bir süre için Kaşka düşmanı hâkimiyetinde kalan AŞharpaia Dağı tarafından kesilmektedir. Kaniya göre, Pala ülkesinin yer tespiti için, E. von

⁴ KBo II 5+IV 20; KBo III 4, III 40; KBo V 8, II 21, 22, 26; KBo VI 2, I 4=3, I 11; KBo VI 29+ KUB XXIII 127 III 2; KBo XVI 6, III 2; KBo XVI 8, 25; KBo XVIII 57 Rs. 35; KBo XXII 22, 11; KUB I 1+II 59=KBo III 6+II 39; KUB XXI 15, I 19; Bo 2955+584/u Vs. 14

⁵ KBo V 8, II 30, 42; KBo XVI 8, 15; 22

⁶ KUB XXI 16, I 9

⁷ Daha geniş bilgi için bkz. STRABON, (1993), **Geographika**, XII, VIII 1 (çev. Adnan Pekman), İstanbul



Schuler ve A. Kammenbuher'in görüşleri paralelinde olmak üzere, bugünkü Osmançık ile Saraycık kasabaları arası; daha iyi bir tanımla Çaldağı-Tavşandağı ve İnegöl Dağı arasındaki küçük, kuytu bölgenin ismi verilebileceği gibi" (Ertem, 1980: 13) Vezirköprü civarı da ihtimal dâhilindeki yerlerdendir. Bugün artık pek tutulmayan görüşlere göre de Pala, Yukarı Kızılırmak Vadisinde ya da Bayburt civarında aranmakla (Ünal, 2003: 54) birlikte antik Paflagonya ile de eşitlemek istenmiştir (Yakar ve Dinçol, 1974: 564).

Pala halkının kullandığı dil, 'Palaic' veya 'Palaite' sözcüklerinin birinden kaynaklanan ve bir zarf olan Palaumnili⁸ ile isimlendirilmektedir. Bu dille ilgili son zamanlarda yapılan araştırmalarda onun Hint-Avrupa dil ailesine dâhil olduğunu kanıtlamıştır (Gurney, 1990: 107). Çok az sayıda tablet üzerinden bugüne ulaşmasına ve bundan dolayı kelime hazinesi birkaç yüzyıl geçmemesine (Ünal, 2002: 62) rağmen Luwice ve dolayısıyla Hititçe ile akraba bir dil olduğu da anlaşılmıştır. Bu dilde yazılmış belge sayısı az olmakla birlikte, her üç dil arasındaki yakınlık kuşku götürmez bir biçimde kanıtlanabilmektedir (Dinçol, 1982: 25). Ortak bir kökten türediği düşünülen bu diller, belki de Anadolu öncesinde bu halkların birlikteliğine bir işaret olarak görülebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, Hitit, Luwi ve Pala dillerinin dilbilgisi yapıları Hint-Avrupa özellikleri taşımalarına rağmen, Anadolu'ya gelmeden önce bu dilleri konuşanlar, Anadolu'ya geldiklerinde karşılaşmış oldukları yerli halktan oldukça fazla sayıda kelime edinmişlerdir (Hoffner, 1969: 132). Bu nedenle, söz konusu bu diller arasındaki kelime bazlı yakın ilişkinin sebebinin bu duruma da bağlanabileceği unutulmamalıdır.

Hititlere ait pek çok ritüel metinde farklı diller kullanılmaktaydı. Metinlerde şu ya da bu şekilde kullanılan diller arasında Hatti, Luwi, Hurri ve Babil dillerinin yanı sıra Pala dili de mevcuttur (Bryce, 2003: 220). Başkent Hattuşa'da ele geçen ve dini törenlerde yapılması gerekli ritüelleri açıklayan Pala dilinde yazılmış olan bir metin⁹ bu dilin Hattuşa'da okunup yazıldığını kanıtlamakta¹⁰ ve iki toplum arasındaki kültür alışverişine işaret etmektedir. Genel bir durum değerlendirmesi yapıldığında dahi Hitit ve Pala halkının arasında özel bir ilişki olduğu anlaşılabilir. Emperyal fikirleri sebebiyle komşularıyla geçinmek konusunda oldukça başarısız olan Hititler, hemen yanı başlarındaki Pala toplumuyla neredeyse sıfır sorunla yaşamayı başarmışlardır.¹¹ Bölgenin bir diğer sakini Kaşkalar ile Hitit toplumu arasındaki ilişkiye bakıldığında dahi, ne denilmek istendiği daha rahat anlaşılabilir. Kaşkalar ile benzer bir coğrafyada yaşayıp benzer ihtiyaçlara sahip olmalarına rağmen¹² Pala ile Hitit toplumlarının arasında bir anlaşmazlığın olmaması dikkat çekicidir.

Pala halkının mevcudiyeti siyasi açıdan değerlendirildiğinde bölgede Hitit hâkimiyetinin baskın olduğu ve vassal bir devlet halinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Diğer tüm vassal devletler gibi burası da Hitit kralının atadığı ve başkent Hattuşa'dan gönderilen idareciler tarafından sıkı bir şekilde kontrol altında tutulurdu (Bryce, 2011: 95). Hititler'in M.Ö. XVI. ve XV. yüzyıl boyunca tutmuş oldukları ve bir kısmı kayıp olan listelerde Pala ile ilgili

⁸ KBo XIII 267, KUB II 4, IV 11, IBoT II 37, IV 5, IBoT 38, III 5

⁹ KBo 13.267

¹⁰ Hattuşa'da Hititçe'nin dışında, Hattice, Palaca, Luwice ve Hurrice metinler de ele geçmiştir. Bu durumun iki açıklaması olabilir. Bunlardan ilki başkentte, bu dillerin sahiplerinin de Hititler'le birlikte yaşadıklarıdır. Bu aşamada Hattuşa oldukça kozmopolit bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. İkinci olasılık ise Hititler'in komşu toplumlarla girdikleri kültürel ve dini münasebetlerin bu duruma sebebiyet vermiş olduğudur.

¹¹ Bulunmuş ve okunmuş metinler dâhilinde bu sonuca varılabilir. Pala tarihi göz önüne alındığında birçok karanlık dönemin olduğu kabul edilmelidir. İleride ele geçecek yeni belgeler ışığında, iki toplum arasındaki ilişkiler hakkında daha farklı sonuçlara varılabileceği mümkündür.

¹² Kaşkalar'ın Hitit topraklarına sürekli olarak yapmış oldukları ve Hititler açısından kronik bir sorun haline gelen saldırıların temel sebeplerinden birisi arazi azlığı ve bu durumun sebep verdiği ekonomik sıkıntılardır. Kaşka coğrafyasının hemen yanı başında bulunan ve benzer bir arazi yapısında yaşayan Palalar da muhtemelen benzer sorunlarla karşılaşmış olmalarına rağmen Hititlerle iyi geçinmeyi başarmışlardır.



herhangi bir siyasi kayıt bulunmamaktadır (Singer, 1984: 126). Bu halk ilk kez M.Ö. XIV. yüzyılda imparatorluk dönemi krallarından I. Şuppiluliuma zamanında Hitit Devleti'ne bağlı bir eyalet olarak ortaya çıkmıştır (Ertem, 1980: 8). II. Mursili'nin annelerinden öğrenildiğine göre, I.Şuppiluliuma, kardeşi Zida/Zidanza'nın oğlu Prens Hutupiyanza'yı Pala ülkesine yönetici olarak atamıştır. Hutupiyanza bu görevi II. Mursili zamanında da sürdürmüştür (Yiğit, 2004: 236). Bölgeye gönderildiği bilinen en eski vali olan Hutupiyanza'nın mektuplarından, Pala eyaletinde buz ve don hadisesi olduğu öğrenilmektedir. Bu mektuplarda buzun ısrarla zikredilmesinin nedeni, herhalde bunun Hitit garnizonunu olumsuz etkilemiş ve askerlerin kitle halinde donmalarına yol açmış olmasıdır. Bu felaket yüzünden II. Murşili'nin Batı Anadolu'ya yönelik bir seferini de iptal ettiği anlaşılmaktadır (Ünal, 2005: 49). II. Murşili'den sonra kral Muvatalli, Yukarı Ülke'de yer alan diğer eyaletlerle birlikte (*İşhupitta, Marišta, Hişşashapa, Katapa, Hanhana, Darahna, Hattena, Durmitta, Gaşşia, Şappa* ve KUR^{TD}SIG) Pala eyaletinin idaresini kardeşi III. Hattuşili'ye vermiştir.¹³ Bu olaydan itibaren imparatorluğun çöküşüne kadar Pala hakkında Hititçe çivi yazılı metinlerden herhangi bir bilgi elde edilememektedir. Özetle Pala ülkesinin devamlı olarak Hitit Devleti'ne bağlı ve dost olarak kaldığı görülmektedir (Ertem, 1980: 8). Bu halk, Hitit egemenliğine hiçbir zaman karşı koymamış ve Hitit Devleti'ne bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak Hitit Devleti'nin çöküşüyle birlikte akıbetlerinin ne olduğu bilinmemektedir. Orta Anadolu'daki otorite boşluğundan faydalanan ve güneye hareketlenmeleri muhtemel Kaşkalar ile karma bir toplum oluşturarak Frig Devleti'nin parçalarından birisi haline gelmiş olma olasılıkları oldukça yüksektir.

SONUÇ

Son derece pragmatik ve stratejik düşünmeye meyilli olan Hitit Devleti'nin Pala coğrafyasını sürekli kontrol altında tutmak istediği yukarıda ifade edilmişti. Bu durumun sebebi, Hitit Devleti'nin kuzeyinde bulunan bölgeyi, Hitit krallarının genellikle Karadeniz kıyısına doğru daha kuzeydeki halklara karşı kalkan olarak kullanma politikası gütmüş olmalarıdır. Kaşka kabilelerinin yerleşmiş olduğu bölgede kalıcı fetihler yapılamadığı, Hitit tarihinin bir gerçeğidir. Aşağı Kızılırmak'ın hemen batısında yer alan Pala ve hemen yanı başında bulunan ve bir başka Hitit eyaleti olan Tum(m)ana, Kaşka saldırısına açık hedefler durumundaydı. Kaşka cephesinin geri kalanında olduğu gibi, burada da izlenebilecek tek politika, sürekli tetikte durmak ve karşı saldırılar yapmaktır (Macqueen, 2009: 60). Bölgedeki askeri faaliyetler genellikle Hitit Devleti'nin İmparatorluk Çağı'na denk gelmektedir. I. Şuppiluliuma ve oğlu II. Murşili devrinden bugüne ulaşan tarihi belgelerden elde edilen bilgilere göre, bu krallar Kuzeybatı Anadolu yönünde sadece Tum(m)ana'ya sefer düzenlemişlerdir. Pala ülkesine karşı böyle bir sefer girişimi olmamıştır. Metinlerde daima yan yana geçen ve komşu olan bu iki ülkeden sadece Tum(m)ana'nın hedef seçilmesinin nedenleri oldukça farklıdır. Her ne kadar seferlerin gerekçeleri, ilgili metinlerin kırık kısımlarında kalsa da, yaygın bir kanya göre, bu seferlerin uzun yıllar boyunca Kaşka düşmanı elinde bulunan ve Oymaağaç/Vezirköprü'de bulunduğu anlaşılan, Fırtına Tanrısının büyük kült merkezi Nerik kentini kurtarmaya yönelik seferler olduğudur (Ertem, 1980: 2).

Bugün için bir Hint-Avrupa halkı olarak kabul edilen Pala toplumu, güney sınırı boyunca uzanan Hititler ile dil ve kültür açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Pala dilinde yazılmış metinlerin az ve bu halk hakkında bilgi veren vesikaların yalnızca M.Ö. XIV ve XIII yüzyıllara toplanmış olsa da, Hitit ve Pala toplumlarının ortak bir kökten geldikleri kabul edilebilir bir sonuçtur. Sadece kültürel etkileşimle açıklanamayacak bu iki toplum arasındaki benzerlikler, belki de soydaşlık ilişkisi sebebiyle siyasi, dini vb. pek çok alanda yakın ilişkilerin kurulmasına sebep olmuştur. Hitit Devleti'nin zayıfladığı dönemlerde genellikle ayaklanan diğer vassal devletlerin aksine, bilinene göre, Pala her zaman için Hitit Devleti'ne sadık bir eyalet olarak varlık göstermiştir. Ancak eldeki

¹³ II. Murşili'den sonra tahta çıkan Muvatalli, bölgeye vali olarak kardeşi III. Hattuşili'yi göndermiştir. III. Hattuşili sadece Pala ve Tum(m)ana valiliğini yapmakla kalmamış, aynı zamanda bölgenin Hitit açısından sorunlu halkı olan Kaşkalar ile de mücadele etmiştir. III. Hattuşili ilerleyen dönemde ise sorunlu bir taht mücadelesi sonucunda kral olmuş ve Hitit tarihinin en önemli şahsiyetleri arasındaki yerini almıştır.



verilerin düşündürdüğüne göre yazıyı kullanabilme becerisine haiz olmayan bu halk ile olan bağlantımız, Hitit Devleti'nin çöküşü ve yazılı metinlerin susmasının ardından kesilmiştir.

KAYNAKÇA

ALP, Sedat. (2000). Hitit Çağında Anadolu Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

BRYCE, Trevor. (2003). Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum. Ankara: Dost Kitabevi.

BRYCE, Trevor. (2011). "Hittite State and Society", *Insight into Hittite History and Archeology*: 85-97.

DEL MONTE, G. F. ve Tischler, J. (1978). Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte. Wiesbaden: Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI.

DİNÇOL, Ali M. (1982). "Hititler", *Anadolu Uygurlukları Ansiklopedisi Cilt I*: 18-136.

ERTEM, Hayri. (1980). Hitit Devletinin İki Eyaleti: Pala-Tum(m)ana, Ankara: Ankara Üniversitesi.

GARSTANG, John. (1947). "Problems and Prospects in Hittite Studies", *American Journal of Economics and Sociology, Essays in Honor of Francis Neilson, Litt. D., On the Occasion of His Eightieth Birthday, VI* (6), No. 2,: 221-230.

GOETZE, Albrecht. (1953). "The Cultures of Early Anatolia". *Proceedings of the American Philosophical Society*, (97), No. 2: 214-221.

GURNEY, Oliver Robert, (1990). Hititler. Ankara: Dost Yayınevi.

GÜTERBOCK, Hans Gustav. (1961). "The North-Central Area of Hittite Anatolia", *Journal of Near Eastern Studies*, (20), No. 2,: 85-97.

HOFFNER, Harry A. (1969). "Hittites", *People of the OT World*: 127-155.

KLENGEL, Horst. (2011). "History of the Hittites", *Insights into Hittite History and Archaeology*: 31-45.

MACQUEEN, J. G. (2009). Hititler ve Hitit Çağında Anadolu. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

MATTHEWS, R. ve Claudia, G. (2009). "The Historical Geography of North-central Anatolia in the Hittite Period: Texts and Archaeology in Concert", *Anatolian Studies*, 59: 51-72.

SİNGER, Itamar. (1984). "The AGRIG in the Hittite Texts", *Anatolian Studies*, 34: 97-127.

ÜNAL, Ahmet. (2002). Hititler Devrinde Anadolu Kitap I. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÜNAL, Ahmet. (2003). Hititler Devrinde Anadolu Kitap II. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÜNAL, Ahmet. (2005). Hititler Devrinde Anadolu Kitap III. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

YAKAR, Jak. ve Dinçol, A. (1974). "Nerik Şehrinin Yeri Hakkında", *Belleten*, XXXVIII: 564-574.

YİĞİT, Turgut. (2004). "Hitit Krallığı'nda Yönetim Sistemi Üzerine Bir Not", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35: 220-236.